

следвани са следните типове: социално силните („Господарите“), еснафите („Слугите“), военните, творците („Задгробници“), несретниците-романтици, жената.

Стремешът на авторката е изследването на всеки тип да бъде не статизирано, а проследено в еволюцията на твореца. Това води до аргументираното извеждане на характерното (но не толкова лесно видимо) за Стаматовия разказ движение от индивидуализация на героите към тяхното обобщаване и „обезличаване“. Така например появилите се още в ранното творчество на писателя тип на господаря е индивидуално маркиран — не получаваме информация за бита на стария Касинов, за това, какво мисли обшество за него и т. н. В „Страшният съд“ героят вече е тотално деперсонализиран — „без портрет, без име, без биография“. Ако в ранните разкази на писателя пространството на героите подлежи на някаква национална и социална идентификация (българско, стовлично, буржоазно), в разказите от 30-те години сме свидетели на деконкретизацията на обстановката, на „изтеглянето“ ѝ по посока на универсалното. Описаното по-горе „съкращаване“ и индивидуализиращите и конкретизиращите детайли са в основата на анализираният от Р. Йовева тенденция към експресионизъм в творчеството на Стаматов. (Ще отбележим в скоби, че този похват е и в основата на т. нар. „телеграфен стил“ — едно определение, с което дълго време се „облепваше“ Стаматов, едно от необяснените критически клишета.) Универсализиращи се, типът става агресивен, той заема цялото художествено пространство на разказа. В този смисъл всичко, което не е свързано с него, се оказва функционално излишно. Така реалистично обрисуваният тип герой „диктува“ експресионистичните похвати на своето изграждане. Възникналата в резултат на това трайна връзка и зависимост между езиково-стилистичните равнища и равнището на персонажа е задълбочено изследвана в книгата на Р. Йовева. Повишаването на функционалната значимост на детайла води до своеобразното разкъсване на езика и повествованието, до затрудняване в четеното, до нарушаване на комуникацията между елементарните езикови цялости. На по-високи равнища всичко това води до създаването на такава картина на света, при която единството на социума е заменено от единичността на отчуждените една спрямо друга социални универсалии. С други думи, според концепцията на изследователката, неразрешимостта на социалните проблеми в разказите на Стаматов произтича от безкрайното отдалечаване на отделните типове човешко поведение един от друг.

Избраната интерпретационна позиция авторката продължава и в последната глава, посветена на жанровата характеристика на Стаматовия разказ. Идеята тук е жанрът да бъде видян през призмата на функционално доминиращия тип персонаж. Р. Йовева предпоставя правилната теза, че една пълноценна жанрова картина може да бъде описана само ако се осъзнае нейната зависимост „от начина, по който се разгръщат темите и проблемите в творбите, от зрелищния ъгъл на автора, разказвача, персо-

нажите“. Жанрът се мисли не като отношение към някакъв завършен хоризонт, а като специфичен, раждащ се, индивидуално осмислен. От тази гледна точка интерес представлява преоценката на характерната за Г. П. Стаматов „върховост“ на сюжетната ситуация (отбелязана и от други изследователи, като С. Султанов и С. Йанев). Макар и свързан с епохата, сюжетът се оказва по-важен като реализация на типа, защото потвърждава неговата универсалност. Тези наблюдения са потвърдени от проследеното развитие на Стаматовите сюжети — от обстоятелствения и разгърнат сюжет (характерен за ранното му творчество) към сюжет, формиращ се около една, и то най-съществената черта на персонажа — „сюжетът като че ли преминава през преса“. Не можем да не се съгласим с прецизното изследователско наблюдение, че описаните по-горе особености са тенденция, но не и абсолютна мярка в творчеството на писателя, защото създадените и след 1919 година сюжетно разгърнати разкази са по-скоро изолирани случаи. Все в този подчертано диахронен план са направени и ред системни наблюдения върху функцията на разказвача, структурата на диалога и други жанрови компоненти на Стаматовия разказ.

Изследването на Р. Йовева ни предлага един нов прочит на Г. П. Стаматов, надхвърлил в крайна сметка своите скромно формулирани задачи. Това е изследване, доказващо, „че днес и в бъдеще ние дължим на Стаматов един повторен прочит. Този прочит ще бъде една заключителна компенсация за нечовешката самота на писателя, за недооцененото му творчество, за пренебрегваната му гражданска позиция.“ Книгата на Р. Йовева несъмнено е една от верните посоки в скъсяването на дистанцията между нас и „големия самотник“ в българската литература.

Красен Тенев

КРИТИК С ПОЗИЦИЯ

(„ПОЕЗИЯ И ПОЗИЦИЯ“ ОТ НИКОЛАЙ ПЕТЕВ.
С., Изд. „Народна младеж“, 133 с.)

„Поезия и позиция“ — едва ли Николай Петев би могъл да избере по-подходящо заглавие за втората си критическа книга. То отразява точно единността на проблематиката, вътрешния строеж на творбите и откроява налагащото се качество на автора — ясната критическа позиция. Подобен профил очертаваше и дебютната му книга „Тук, във времето“ (1982), която го представи на читателите като критик с изграден литературен вкус, с публицистично-критически почерк и категорично заявена идейна позиция. Публицистичният нерв в литературно-критическите творби на Николай Петев не съществува за сметка на аналитичността. Авторът подхожда към оценката на явленията с ясни класово-партийни критерии, с критически патос, лишен от мъглата енигматичност на наукообразни термини и артистично-уклончиви оценки. Подборът на разглежданите проблеми и автори в първата книга

издава личните вкусове и пристрастия на критика, които изцяло са насочени към съвременния литературен процес.

Втората книга на Николай Петев „Поезия и позиция“ ни среща с осъществената амбиция на автора да отвоюва свой критически периметър, зацъпвайки определен кръг от проблеми, да отстоява независимостта на своите суждения и оценки. Тя е пример за яснота на подхода към литературните факти и явления, за продължаване от младите творци на българската критическа традиция, на марксистеската критика, а също така и за страстност и категоричност както при щедро то утвърждаване, така и при отрицание.

Показателно за естетическия вкус и темперамент, за таланта на критика е към какво от класическото ни наследство е пристрастен, на какво ново дава път, какви млади творци утвърждава, какви идейни принципи отстоява, доколко висок се оказва неговият коефициент на прогностичност, проверен от времето. В статията, дала наименованието на книгата, Н. Петев ни е засвидетелствувал своите предпочитания: „В поезията ми се иска да открия урока „Как да се живее“. Как живеем сега, утре, тук, с обществото, с минало, с бъдеще, в любовта, пред смъртта. Може би когато открием този урок, ще разберем и причината за дълголетие на поезията. Но в едно сме убедени, надявам се, всички — че животът на стиха зависи от силата на гражданската позиция на твореца... Да се слее с народа, с неговите мъки и мечти — това се живее, а не имитира.“ (с. 7)

Ясно е, че за Петев позиция означава още и богато идеологическо мислене на твореца, търсенето и пресъздаването на социално значими явления в живота на съвременника. Именно такава позиция защитават статиите му „Патриотични мотиви в младата поезия“, „Поезия и позиция“, тя е в основата на категоричните му несъгласия в „Критически триптих“, в портретите, във всяка страница от книгата. В статията „Поезия и позиция“ критикът е потърсил по-ясно изразени идейните начала на гражданската поезия в поетичните изяви през 1982 г. В хода на анализа Н. Петев често изразява несъгласия и с мненията на свои колеги по разглеждания проблем, споменава мимоходом и други поети, чийто творби са с претенцията да бъдат „открити“. Той отстоява своята позиция аргументирано, с полемичен нерв и критически характер.

„Днес живеем в ново време — градивно, свободно, социалистическо. И то изисква и очаква от младите творци да открият в него новите черти на новия (курс. Н. П.) българин. И трябва да се побърза. Епохата няма да ни чака.“ (с. 46) — така завършва статията „Патриотични мотиви в младата поезия“, но проблемите творец-време-отговорност срещаме и в други критически разработки, където времето, обхващането в конкретната творба, задължително се разглежда през призмата на нашето динамично съвремие, през най-важните, най-социалните му черти и същности задачи, които то ни поставя за разрешаване. Този подход обогатява гледната

точка на критика, естествено свързва и съпоставя литературата с живота.

Твърдението, че Н. Петев има точно око за тенденциите в съвременния литературен процес, ще бъде вярно, но недостатъчно. Освен това той пристрастно анализира върховите постижения, очертаващи бъдещите посоки на литературата ни, влиза в непримирим конфликт с посредствените творби.

„Критиката трябва да бъде силен воин на идеологията, която защитава, да не спазва готските програми, да стреля първа срещу идеологическите „флиртове“, да говори с ясен комунистически език — езика на правдата. Всеки неин пропуск в този смисъл е загубена позиция на идеологическия фронт — не само като пропуснат „брак“ във времето, когато качеството на литературата решава много, но и като отстъпление от марксистско-ленинската максима да се дава път само на талантливото, на напредничавото“ (с. 47) — така започва той своя „Критически триптих“ и тези схващания за мисията на критиката отстоява навсякъде с всяка своя изjava.

Приемам принципните възражения на Н. Петев за засилена отрицателна емоция в творбите на Валентина Раднска от „Нощна книга“, но същевременно очаквах критическите несъгласия да бъдат съпроводени с отчитане на добрите постижения, патосът на отрицанието да бъде зареден и с грижа за развитието на талантливия творец — впрочем, подход, който в статията си „Поезия и позиция“ Николай Петев ни убеждава, че му е присъщ: „За нас съвсем не е безразлично кой път ще поеме талантливият човек. Защото историята и литературата са показали, че истинският път е нагоре — към народа — към неговия радостен, вечен и жив живот.“ (с. 18)

Втората част от книгата включва литературно-критически портрети, портретни скици и есета за такива изтъкнати творци като Георги Джагаров и Любомир Левчев, за Лиляна Стефанова и Евтим Евтимов, Лъчезар Еленков и Петър Караангов, Георги Константинов и Матей Шонкин, Калин Донков. Изборът на поетите не е случаен, а и читателят едва ли е изненадан, имайки предвид предпочитанията на критика и очертаващата се навсякъде критическа позиция. „Ако трябва да избирам между „Епопея на забравените“ и „Люлякът ми замърсва“ на Вазов, ще избира „Епопея на забравените“, между „Хайдушки копнения“ и „Безсънници“ на Яворов ще избира „Хайдушки копнения“, между „Жертвени клади“ и „Двойник“ на Развиганов ще избира „Жертвени клади“... (с. 17) — този избор ясно може да ни ориентира каква е ценностната скала на критика.

В портретите Н. Петев е успял за открит основното, най-характерното в богатите индивидуалности, да го изрази пестеливо и точно. Осве в самите заглавия на портретите виждаме изведен стремежа му към критически синтез — „Антидогматичният порив на поета“ (Г. Джагаров), „Към ново време“ (Любомир Левчев), „Социалната изповед на героя“ (Лъчезар Еленков и др. Именно позицията, която за Петев не е политическа декларация, а дълбока негова същност, има съществен дял при избора и обединяването на

тези толкова различни като натюрел и изказ поети, както и при постигането на единство с индивидуалността на портретувания.

Критикът е намерил обелиняващ център на статиите и портретите: позоваването и на други мнения, асоциативните отклонения не са механично привнесени, а допълват основната тема, засилват концептуалността и мотивираността на съжденията.

Важно място в оценъчния подход на Н. Петев заемат въпросите, които авторът поставя в началото на своите статии и портрети като тези си, очакващи своето развитие. Те стават опорни точки и основни пунктове на критическия анализ: „Къде е мощта на Любомир Левчев?“, „Кои са опорните точки на поета?“, „Но кои са проблемите, които лириката на Георги Константинов поставя пред читателската публика?“ или: „Възниква въпросът: „Е, как се съчетават хумористичните стихотворения с ярък избличителен патос с... обичта?“ и т. н., въпроси, които изискват конкретен и ясен отговор. Подобен подход показва стремежа на критика към диалогичност и полемизиране с читателя, към открояване на най-характерните черти от творческия профил на поета.

Ако приложим този подход на Н. Петев към собственото му творчество, то в заключение трябва да отговорим на няколко въпроса: „Кое е основното в творчеството на Николай Петев?“, „Каква съпоставка се налага между дебюта и втората книга и каква тенденция в развитието очертава „Поесия и позиция“?“ Лаконичните отговори, следващи хронологията на въпросите, ще включват непременно следните важни моменти — оценка на литературните факти и явления с верен класово-партиен критерий, ясна критическа позиция, темперамент на полемист. Втората книга на Николай Петев „Поесия и позиция“ показва по-зряло и задълбочено вникване в проблематиката, нараснало умение и по-голяма лекота на критическата импровизация. Държейки сметка за темперамента на критика, за страстта, с която отстоява убежденията и позициите си, можем да предвидим, че непримиримостта ще бъде негов неотменен спътник в делничните му външения, че наред със задълбочаването на критическите изследвания на съдържателния пласт на творбата, ще се разгръща и проникването му в нейната поезика.

Стефан Стоев

SOMMAIRE

Pantéléï Zarev—Le XIII-ème congrès et le progrès moral et spirituel	3

Ilya Konev—L'eupéisation en tant que problème de la littérature comparée et de la science sociale	8
Ivan Spassov—„La source curative lave et guérit la blessure“ (La Poésie de Blénika)	28
Kristina Patrachkova—Le mythe culturel dans la dramaturgie de Yordan Raditchkov	45
Lilia Kirova—Les chroniques romanesques historiques d'Ivo Andrić (L'artiste et le carrefour balkanique)	54
Yonka Krestéva—Le roman américain de protestation et la Seconde guerre mondiale. A la recherche du héros principal	67
<i>Profilis</i>	
Ghéorghî Tzankov—Ephrème Karanfilov	87
<i>Communications scientifiques</i>	
Pètre Veltchev—Dimitre Blagoev, la Revue „Novo vremé“ et la protesta des étudiants d'avril en 1900 (Deux lettres inédites de Blagoev)	96
Dimitrina Mikhaïlova—Les oeuvres de Pentcho Slavéïkov dans la vie russe et soviétique	101
Ivanka Vasséva—La traduction russe du poème „Septembre“, vue par le Bulgare	114
<i>A travers la pensée esthétique mondiale</i>	
Albert Camus—Discours de Nobel	125
La mer vue de près (Journal d'un capitaine de bateau)	127
<i>A travers la presse étrangère</i>	
Lu dans les revues d'Allemagne Démocratique, de L'Allemagne Fédérale et de France	131
<i>Revue</i>	
Yordan Kaménov—„La littérature d'art et la classe ouvrière“ par Ivan Rouge	135
Krassen Ténev—Avec le pathétique des jugements critiques („G. P. Stamatov, au sujet de certains côtés de la poétique du conte“ par Roumiana Yovéva)	137
Stéphane Stoëv—Critique avec position („Poésie et position“ par Nico'aï Pétev)	138

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ. РЪКОПИСИ, НАДВИШАВАЩИ ТОЗИ РАЗМЕР, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА. РЪКОПИСИ СЕ ПРИЕМАТ В ДВА МАШИНОПИСНИ ЕКЗЕМПЛЯРА (ИЛИ ОРИГИНАЛ И КСЕРОКОПИЕ)

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапаев“ 52, бл. 17, 1113 София, тел. 73-31 (вътр. 39-94)

© Институт за литература
при БАН
1986
с/о Jusaator, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Коректор *Д. Ставрева*

Дадена за набор на 28. IV. 1986 г.

Подписана за печат 22. VIII. 1986 г.

Формат 70/100/16

Печатни коли 8,75

Издателски коли 11,34

Тираж 1650

Изд. индекс 10741

Годишен абонамент 12 лв.

Излязла от печат на 29. VIII. 1986 г.

Отделна книжка 1,30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките

1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 6

Поръчка 287